

Ranomodernistička obnova župne crkve u Strizivojnoj 1937. godine

Dragan Damjanović
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta, Zagreb

U članku je obrađen historijat obnove župne crkve Svetog Martina u Strizivojnoj 1937. godine po projektu vukovarskog arhitekta Frana Funtaka. Crkva je produljena za 8 metara.

Župna crkva Svetog Martina u Strizivojnoj karakterističan je sakralni objekt središnjeg dijela Slavonije. Kako je bilo uobičajeno tijekom 19. stoljeća, na mjestu ranije skromne i rustikalne drvene crkve sagrađena je 1835. – 1836. godine nova zidana građevina, posvećena 21. siječnja 1836.¹ Podignuta je vjerojatno po projektu inženjera iz Vojne granice, ili iz obližnjeg Broda ili iz Vinkovaca. Radi se o jednobrodnoj longitudinalnoj građevini s apsidom i tornjem ukorporiranim u pročelje. Na današnjoj su crkvi, u detaljima artikulacije fasada ostali tek malobrojni tragovi prve faze njezina izgleda. Veliki polukružni "termalni" prozori ("finestra termale") na bočnim zidovima, najjasnije nam danas svjedoče kako je riječ o građevini podignutoj u vrijeme dominacije baroknog

1 Ivan DAMJANOVIĆ, Strizivojna u prošlosti i sadašnjosti, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 37., 23. 10. 1937., str. 2: "Povijesni podaci kazuju da je do 1835. godine u Strizivojnoj bila drvena crkva iscifrana i išarana starinskim hrvatskim narodnim motivima. Te godine porušena je drvena crkvica i na njezinom mjestu sagrađena je današnja zidana župna crkva, koja je svečano posvećena 21. siječnja 1836. godine."

Crkva prije obnove

Bočna strana crkve

Kor

Pogled prema oltaru

klasicizma. U unutrašnjosti prva je faza objekta mnogo prisutnija. Stari barokno – klasicistički kupolni svodovi pokrivaju s tri jarma brod crkve, a zasigurno je klasicistički i kor sa zidanom ogradom koja se otvara prema brodu s eliptičnim otvorima. I detalji raščlambe, poput kapitela stupova u zoni kora su iz prve faze izgradnje crkve.

Sve do dvadesetih godina 20. stoljeća Strizivojna nije imala samostalnu župu, te je crkva služila kao filijalna kapela obližnje župe u Vrpolju. U ulozi kapele teško da se moglo očekivati značajnije proširenje crkve. Prvi korak prema osamostaljenju župe predstavljalo je utemeljenje posebne strizivojnačke kapelanije, 1928. godine, koja se i dalje nalazila u okviru župe u Vrpolju.² Tada se i počelo ozbiljno raditi na proširenju crkve. Pri posveti proširenog objekta, 11. studenog 1937. godine, biskup Akšamović će proglasiti Strizivojnu potpuno samostalnom župom.³

Sredinom 1936. godine, u povodu stogodišnjice posvećenja zidanog objekta, pokrenuta je od župljana velika akcija da se stara građevina temeljito popravi i nadogradi kako bi zadovoljila potrebe sve veće župe⁴. Krajem srpnja iste godine stručna komisija je pregledala crkvu s ciljem okvirnog utvrđivanja troškova adaptacije.⁵ Fran Funtak, arhitekt koji je izradio projekt, procijenio ih je na 150.000 dinara. Krajem iste godine održano je nekoliko neuspjelih jeftimbi za građevinske radove na objektu.⁶ Tek se jeftimba provedena krajem svibnja 1937. pokazala uspješnom.⁷ Na njoj su sudjelovali poduzetnici iz Osijeka, Đakova i Vukovara, a najpovoljniju je ponudu dao zidarski majstor Josip Keller iz Vukovara, odnosno Sotina, koji se obavezao da će zidarske i tesarske radnje izvršiti za 35.000 dinara.⁸ Sredinom lipnja posvećen je temeljni kamen,⁹ a tijekom srpnja gradnja je već značajno uznapredovala.¹⁰

2 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937., *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171

3 *Isto*

4 Ivan DAMJANOVIĆ, Stogodišnjica crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 12., 1. 5. 1937., str. 3

5 *** Proširenje crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 32., 7. 8. 1936., str. 5

6 *** Strizivojna, 22. X., *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 43., 23. 10. 1936., str. 8

7 Oglas jeftimbe objavljen je u članku: *** Jeftimba, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 21., 21. 5. 1937., str. 8

8 Ivan DAMJANOVIĆ, Proširenje crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 17., 5. 6. 1937., str. 4, isto i u dokumentima: ABĐ, spis br. 1146 ex 1937, dopis Župnog ureda u Strizivojnoj na Biskupski ordinarijat u Đakovu od 23. 6. 1937., sačuvan je i ugovor s Kellerom u: Arhivu Biskupije Đakovačke i srijemske, Đakovo, spis br. 1146 ex 1937, Ugovor Župnog ureda u Strizivojnoj s Josipom Kellerom od 6. 6. 1937.

9 *** Strizivojna, 24. lipnja, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 26., 25. 6. 1937., str. 3

10 Ivan DAMJANOVIĆ, Gradnja crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 30., 16. 7. 1937., str. 4.

Crkva se proširivala sa svetišne strane za 8 metara, prema tome riječ je o značajnom produženju stare građevine koje je iziskivalo velike troškove. Skupljane potrebnih sredstava pokazalo se kao veliki problem. Slavonsko se selo tih godina još nije do kraja oporavilo od posljedica velike gospodarske krize iz prve polovine tridesetih. Nestašica novca i jeftinoća poljoprivrednih proizvoda i dalje su mu stvarali velike probleme. Darežljivošću župljana, sredstva su ipak namaknuta. Glavnu su ulogu odigrale žene Strizivojne, darivanjem stotinu, što većih, što manjih dukata, koliko su mogle prema svom imovnom stanju.¹¹ Neki novinski izvori tvrde da su darovale i mnogo više, čak 200 dukata (120 manjih i 80 većih).¹² Čistoga novca od pojedinaca najviše je dao tadašnji župnik Strizivojne, 5000 dinara, zatim načelnik općine Joza Damjanović (1500 dinara), dok su po 500 dinara darovali budrovački učitelj Marko Glavačević, zagrebački odvjetnik dr. Emilij Brandafij, te Marija Potočki, supruga željezničkog činovnika.¹³ Dijelom je pripomogla i Savska Banovina, dodijelivši 5000 dinara pripomoći iz svog budžeta za 1937./38. godinu.¹⁴ Seljaci su besplatno dovozili cigle potrebne za gradnju iz Đakova, te pijesak sa Save.¹⁵ Svečano posvećenje crkve obavljeno je, kako je i planirano, na dan patrona nove župe, Svetog Martina, 11. studenog 1937. godine od strane tadašnjeg đakovačkog biskupa Antuna Akšamovića.¹⁶ Do potpunog završetka objekta troškovi su dosegli 130.000 dinara, u što se ne ubraja 800 kola dovezenog materijala.¹⁷

Projekt za proširenje crkve u Strizivojnoj izradio je, kako je već spomenuto, vukovarski arhitekt Fran Funtak, koji tridesetih godina izrađuje nacрте za gotovo svaku značajniju novu crkvu, kao i za nadogradnju starijih, u Đakovačko - srijemskoj biskupiji. Fran Funtak je jedan od najznačajnijih arhitekata Slavonije u prvoj polovini 20. stoljeća. Rodio se u selu Harkanovcima, nedaleko Koške,

11 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937., *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171: "Mlade žene i djevojke iz Strizivojne odlučile su za proširenje crkve dati u jednakom omjeru svoje zlatne nakite, to jest dukate i to koja je imala ispod 10 dukata – jedan mali, preko 10 – 1 veliki, preko 20 – 2 velika, preko 30 – 3 velika. I tako se dobrovoljnim rasporezom sakupilo 37 velikih i 69 malih dukata. To je bio temelj s kojim se počela crkva proširivati, koja se može danas brojiti među velike i ugledne crkve u biskupiji."

12 *** Im Dorfe Strizivojna..., *Christliche Volkszeitung*, Osijek, br. 46., 18. 11. 1937., str. 4

13 I. D. Šivan DAMJANOVIĆĆ, Gradnja crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3

14 ABĐ, spis br. 1146 ex 1937, Dopis Biskupskog ordinarijata u Đakovu na župni ured u Strizivojnoj od 10. 8. 1937.

15 I. D. Šivan DAMJANOVIĆĆ, Gradnja crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3

16 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937. *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171; isto i u: Z. M., Blagoslov obnovljene crkve, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 46., 12. 11. 1937., str. 8.

17 Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.

1882. godine, no vrlo brzo po njegovom rođenju obitelj se seli u Vukovar gdje mu otac radi kao trošarinski agent pri vukovarskom Trgovišnom poglavarstvu. Osnovnu je školu, te nižu realku završio u tom gradu, dok je višu realku pohađao u Osijeku. Studij završava na Politehnici u Budimpešti 1901. – 1905. godine, gdje stječe zvanje civilnog inženjera, specijaliziravši se za izgradnje u armiranom betonu. Po povratku u Vukovar cijelo desetljeće, do 1914. godine, radi u građevinskoj i trgovačkoj kompaniji Josip Banheyer i sin, za koju projektira šezdesetak secesijskih mostova po cijeloj Hrvatskoj, a u samom Vukovaru gotovo sve secesijske građevine grada: Mađarsku školu, stari vodotoranj na Zvonimirovom trgu, nadogradnju kalvinske crkve s prvim realiziranim armirano – betonskim zvonikom u Hrvatskoj, te vilu Streim na Vučedolu.¹⁸ Nakon početka Prvog svjetskog rata osniva vlastito građevinsko poduzeće, najprije u suradnji s domaćim graditeljem Hugom Stubenvollom, da bi nakon 1918. godine poslovaio potpuno sam. Projektirao je nebrojene stambene i javne zgrade u Vukovaru, Vinkovcima i Osijeku, među njima i novu veliku vinkovačku sinagogu, te malu grobljansku sinagogu u Vukovaru. Svojim urbanističkim planovima usmjeravao je međuratni rast Vukovara. Kako se u Drugom svjetskom ratu priklonio ustaškoj vlasti stupivši na mjesto Tabornika grada, nakon 1945. godine oduzeta mu je cjelokupna imovina, te je naposljetku iduće godine deportiran iz Vukovara. Fran Funtak se s obitelji seli u Županju, gdje djeluje do smrti, 1960. godine. Usprkos kompromitaciji tijekom Drugog svjetskog rata i poslovna i materijalna afirmacija Funtaka u novim okolnostima nastupa vrlo brzo. Vodi radove na izgradnji jednog od kapitalnih državnih investicija tadašnje Slavonije, izgradnju županijske Sladorane. Gradi brojne škole u okolini gradića, te podiže bezbrojne manje stambene kuće.

Čini se da je ključnu ulogu u odabiru Funtaka za projektanta sakralnih objekata odigrao onodobni Đakovačko – srijemski biskup Antun Akšamović. Ključan je događaj za početak njihove suradnje bila izgradnja velike rimokatoličke crkve Srca Isusova u Šidu. Plan za njezino podizanje bio je gotov još 1914. godine, no što zbog nedostatka novca, što, ponajprije, zbog izbivanja Prvog svjetskog rata, projekt se izuzetno odužio. Stari, historicistički plan za izgradnju nove crkve, biskup Akšamović 1931. godine odbija i daje Funtaku

18 Opširniji biografski podaci o Franu Funtaku mogu se naći u članku: Dragan DAMJANOVIĆ, Vukovarski arhitekt Fran Funtak – Prva faza stvaralaštva (1910. – 1918.), *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 18., str. 119 – 147. Zagreb – Osijek, 2002.

posao na izradi novog modernijeg projekta.¹⁹ Arhitektovo rješenje u kombinaciji elemenata moderne arhitekture s medijevalnim elementima, te elementima njemačkog ekspresionizma, po svoj se prilici izuzetno svidjelo biskupu, budući da nakon crkve u Šidu Funtak dobiva tijekom istog desetljeća još nekoliko velikih narudžbi biskupije. U 1934. godini tako projektira novu veliku art – deco crkvu u njemačkom selu Krndiji, nedaleko Đakova, sa zidovima od armiranog betona, a 1935. obnavlja crkvu u selu Čereviću u Srijemu. Pred sam početak Drugog svjetskog rata obnovit će i crkvu sela Kukujevaca u središnjem dijelu Srijema, a njegovo je djelo, iako se ova tvrdnja ne može potkrijepiti izvorima, po svoj prilici i nova rimokatolička crkva Svetog Valentina u baranjskom mjestu Batini.²⁰ Projektira i manje kapele u samom Vukovaru, nerealiziranu na Novovukovarskom groblju, te kapelu između Vukovara i sela Bršadina, zajedničku zadužbinu vukovarskog vlastelinstva Eltz i nuštarskog vlastelinstva Khuen – Belassi.

Crkva je proširena prema svetišnoj strani dvostruko u odnosu na svoju raniju dužinu. Rješenje koje pri tom Funtak primjenjuje je varijacija rješenja koje je primjenjivao na već spomenutim novogradnjama crkvi u Šidu i Krndiji, nadograđujući tipične elemente svoje arhitekture. Dodaje pravokutan transept i poligonalno svetište, sa strane kojeg je prizemna sakristija. Uočava se stanovita obazrivost prema postojećoj građevini s ciljem očuvanja izvornih kvaliteta zdanja. Umećući svoje karakteristične motive, jasno vizualno razlučuje staro od modernoga. Tako u nadograđenom dijelu prostora crkve zida svodove kakve crkva ima u starijem dijelu broda, između polustupova i svoda stavlja vijence, kakvi su također ranije postojali, no spomenutim polustupovima dodaje ipak svoj element – tričetvrtinske stupove na uglovima. Transept otvara sa svake strane jednim velikim lučnim prozorom. Takav je oblik prozora još jedan kompromis s prošlošću, budući da barokno – klasicistička crkva ima već spomenute lučne prozore (*finestra termale*) na brodu. No, i toj nadogradnji Funtak daje svoj pečat specifičnim oblikovanjem trokutastog zabata transepta, koji je u gornjoj granici završen s motivom stepeničastoga uvlačenja središnjega dijela, kao i transepti crkvi u Krndiji i u Šidu. Nadograđujući sakristiju, posve novi objekt, Funtak ne osjeća potrebu dijaloga s prošlošću kakav primjećujemo u načinu rješenja unutrašnjih i vanjskih zidova crkve, te je gradi kao posve modernu strukturu, uobičajenu u njegovoj sakralnoj arhitekturi. Kao i u Krndiji i Batini na ulaz

19 *** Gradnja rimokatoličke crkve u Šidu, *Narodna obrana*, Đakovo, br. 39., 26. 9. 1931., str. 3 – 4. “*Po preuzvišenom gospodinu biskupu dr. Akšamoviću povjerena je izrada novih nacrti ing. Franu Funtaku koji je nove nacрте izradio na sveopće zadovoljstvo*”

20 Dragan DAMJANOVIĆ, Secesijska crkva Našašća svetog Križa u Krndiji, str. 868 – 870., *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* br. 12/ 2001. godine, godište CXXIX, Đakovo, 2001.

postavlja dva stupa koji se ne sužuju prema vrhu, bez kanelira i s kvadratnim postamentom i istim takvim "kapitelom". Po svoj prilici, u Funtakovu intervenciju na objektu može se ubrojiti i postavljanje dvaju jednostavnih reljefnih križeva na bočne strane glavnoga pročelja budući da nalikuju onima koje postavlja na više mjesta na unutrašnje zidove crkve u Batini.

Osim temeljitog arhitektonskog preoblikovanja i proširenja crkve, provedeno je i njezino unutrašnje preuređenje i oslikavanje. Oslik je izveo vukovarski dekorativni slikar Rudolf Pilipić za 8000 dinara,²¹ koji se onodobno specijalizirao za dekorativno oslikavanje crkvi. Slikanje se htjelo započeti 1933. godine u povodu tisuću devetsto godišnjice Isusove smrti.²² Po svoj je prilici oslik koji i danas postoji u crkvi onaj kojeg je izveo slikar Pilipić. Radi se o potpuno konzervativnom načinu dekorativnog oslikavanja crkvi, karakterističnom za 19. i početak 20. stoljeća, koji se u nas zadržao kao dominantan i u međuraću (a djelomice i poslije). Riječ je o vrsti neobaroknog oslika. Na zidovima se (nevješto) imitiraju raznobojne mramorne ploče, dok svodove pokrivaju ogromni medaljoni s križem u sredini.

Crkva se danas nalazi u izvrsnom stanju, kako izvana, tako i iznutra. Oslik je kvalitetno obnovljen, tako da se sve njezine odlike iz vremena obnove 30-ih godina i danas mogu jasno prepoznati.

Literatura:

1. Dragan DAMJANOVIĆ, Secesijska crkva Našašća svetog Križa u Krndiji, str. 868 – 870., *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* br. 12/ 2001. godine, godište CXXIX, Đakovo, 2001.
2. Dragan DAMJANOVIĆ, Vukovarski arhitekt Fran Funtak – Prva faza stvaralaštva (1910. – 1918.), *Analiz Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 18., str. 119 – 147. Zagreb – Osijek, 2002.
3. Ivan DAMJANOVIĆ, Stogodišnjica crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 12., 1. 5. 1937., str. 3

21 ABD, dopis br. 146/1933, dopis Kazimira Gregića, upravitelja župe u Strizivojnoj na Biskupski ordinarijat u Đakovu od 25. 8. 1933. godine. Od potrebnih 8000 dinara 1000 je odmah dala župa, još 1000 Upravna općina Strizivojna, a ostalih 6000 dinara trebali su se podići s računa koji je župa imala na Kaptolskom računarskom uredu u Đakovu

22 *Isto*

4. Ivan DAMJANOVIĆ, Proširenje crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 17., 5. 6. 1937., str. 4
5. Ivan DAMJANOVIĆ, Gradnja crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 30., 16. 7. 1937., str. 4.
6. I. D. [Ivan DAMJANOVIĆ], Gradnja crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3
7. Ivan DAMJANOVIĆ, Strizivojna u prošlosti i sadašnjosti, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 37., 23. 10. 1937., str. 2
8. Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.
9. MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937. *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171
10. Z. M., Blagoslov obnovljene crkve, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 46., 12. 11. 1937., str. 8.
11. *** Gradnja rimokatoličke crkve u Šidu, *Narodna obrana*, Đakovo, br. 39., 26. 9. 1931., str. 3 – 4.
12. *** Proširenje crkve u Strizivojnoj, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 32., 7. 8. 1936., str. 5
13. *** Strizivojna, 22. X., *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 43., 23. 10. 1936., str. 8
14. *** Jeftimba, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 21., 21. 5. 1937., str. 8
15. *** Strizivojna, 24. lipnja, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. 26., 25. 6. 1937., str. 3
16. *** Im Dorfe Strizivojna..., *Christliche Volkszeitung*, Osijek, br. 46., 18. 11. 1937., str. 4

Izvori:

Arhiv biskupije Đakovačke i srijemske, Đakovo

Popis i izvori ilustracija:

Sl. 1. Pogled na crkvu Svetog Martina u Strizivojnoj sa svetišne strane; iz: Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana*, Đakovo, br. br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.

Sl. 2. Bočna fasada crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

Sl. 3. Pogled na kor crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

Sl. 4. Pogled prema svetištu crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

EARLY MODERNIST RECONSTRUCTION OF THE PARISH CHURCH IN STRIZIVOJNA IN 1937

SUMMARY

Article describes the history of the reconstruction process of the parish church of St. Martin in Strizivojna in 1937. The project made by Frank Funtek, architect from Vukovar, planned to extend the church for 8 meters. The reconstruction took place at the time when Slavonia had been suffering from the consequences of an enormous economic crisis, so that the project received a very limited financial support from the Sava Banate and the diocese in Đakovo. The funds for the reconstruction were almost completely raised by local inhabitants, primarily local country-women.